

SOBOTNA PRILOGA

Foto: Igor Modic

Zgodba o uspehu

Mednarodnopolitični in gospodarski položaj Slovenije je bil takoj po samosvojitvi videti dokaj jasen: diagonali severozahod-jugovzhod in jugozahod-severovzhod, ki se bolj ali manj ujemata s tako imenovanim cestnim križem, sta bili že na prvi pogled razpoznavna »geopolitična« geometrija za tretje tisočletje; tesni stiki z Italijo in Avstrijo, dvema »zgodbama« gospodarskega uspeha, so obetali razmeroma hitro reanimacijo ekonomije, ki se je soočila z vsemi stranskimi učinki postkomunistične preobrazbe, kot nova zanimiva partnerica pa se je pojavila tudi Madžarska; slovenska zunanja politika si je vzela vlogo nekakšne posredovalke med Evropo in prostorom nekdanje Jugoslavije, od česar si je seveda obetala tudi ekonomske koristi; in navsezadnje je bilo tudi realno pričakovati, da bo Slovenija postala s svojo izobrazbeno ravnanjo, menedžmentom in nasploh »evropskostjo« tako imenovana success story, dokaz, da se je vendarle možno prebiti iz železnega oklepa realsocialistične duhovne in ekonomske dediščine. Success story bi bila za Slovenijo pravzaprav še najpomembnejša, saj ne bi prebrala samo njene sedanje anonimnosti, temveč bi se tudi utegnula že po notranji logiki sama oplajati.

Ker se v življenju komaj kaj zgodi tako, kot si želimo, je tudi slovenska »geopolitika« šla svojo pot in zdaj že prihaja čas, ko bo treba nekatere reči, ki so se še pred kratkim zdele tako rekoč samoumevne, znova premisliti. Predvsem je, recimo, naša posredniška vloga med prostorom nekdanje Jugoslavije in Evropo nekaj tako rekoč tretjerazrednega in nam ne prinaša praktično nobenih koristi. Seveda je prijetno slišati zunanega ministra Dimitrija Rupla, da v mednarodnih krogih pozorno prisluhnejo slovenskim mnenjem o zadevah nekdanje Jugoslavije, vendar navadni državljani ne morejo z ministrom deliti njegovih poklicnih zadovoljstev. »Zadeva Jugoslavija« je pravzaprav neuspešna zgodba slovenske zunanje politike, saj ta prostor ni le tako

rekoč izgubljen, temveč tudi še naprej slabi naše pozicije in perspektive. V tej zvezi je vsekakor treba opozoriti na Hrvaško; nekdanji dobri odnosi se spreminjajo v vse bolj neprijetno sosedstvo, pri čemer Zagrebu komaj uspeva prikrivati operativne imperialne ambicije. Franjo Tuđman se očitno ne želi vpisati v zgodovino le kot imperator, ki bo vrnil Bosno v hrvaško interesno območje, temveč si, kot kaže, Hrvaško tudi prizadeva ustoličiti za nesporno voditeljico nekdanjega jugoslovanskega severozahoda, ki bi po možnosti zasenčila tudi Srbijo in njen vpliv. Značilno je, da se Zagreb prav o ničemer več ne pogajati z Ljubljano, kar si navsezadnje lahko tolmačimo tudi, da pravzaprav sploh ne priznava slovenske državnosti. Četudi bo torej Cyrus Vance prisilil srbsko in hrvaško stran, da znova sprosita komunikacije, zlasti avtocesto bratstva in enotnosti, bo diagonala severozahod-jugovzhod gotovo še nekaj časa šibkejši del slovenske zunanje politike in ekonomskostrateške arhitekture. To bo seveda treba nadomestiti s toliko intenzivnejšim pretokom idej, kapitala in ljudi v drugih smereh, kajti Slovenija nikakor ne sme dopustiti, da bi ostala v zavetju in tako končala kot gospodarska provinca Avstrije in Italije. No, razvoj gospodarskih in političnih stikov s tema razvitema sosedama vendarle ni tako živahen, kot se je bilo sprva nadejati, kar verjetno ne gre pripisati samo našim problemom z lastninsko zakonodajo in vplivu vojne v sosedščini. Avstrijsko in italijansko »zadržanost« si je treba razlagati tudi v luči dejstva, da se je na evropskem ozemlju nenadoma pojavil niz novih držav in da se je Slovenija tako znašla v dolgi vrsti čakajočih. Avstrija bo, denimo, po novem letu, ko se bo osamosvojila Slovaška, obkrožena s kar štirimi »postkomunističnimi zgodbami«, tako da avstrijskim podjetnikom res ne bo treba biti v skrbeh za trge.

Takšne okoliščine so kajpak še posebno naklonjene »kavbojskemu« slogu podjetništva, ki želi na hitro pobrati smetano in ga

ne zanima več, kaj bo pojuštrijem. Značilno je, da gre pri tujih naložbah v slovensko gospodarstvo v glavnem za majhne vsote, vendar vlagatelji po drugi strani pričakujejo visoke dobičke. Če bi ta kapital primerjali z denarjem, ki ga Slovenci znesejo v avstrijske banke in trgovine, bi zelo verjetno ugotovili, da Slovenija pravzaprav figurira kot izvoznica kapitala, kar je kajpak svojevrsten paradoks. K našemu imidžu province, ki utegne počasi postati navaden privesek avstrijskega oziroma italijanskega gospodarstva, prispevajo tudi najrazličnejši »detalji« – da se Dunaj ukvarja s krško nuklearno in verigo savskih elektrarn, da koncentruje Henkel ni ljubo poslovanje v slovenski in id. Naš manevrski prostor v sedanjih okoliščinah res ni bogvedi kako širok, vsekakor pa bi Slovenija morala imeti neko ofenzivnejšo strategijo zunanjetrogovinskih odnosov, denimo po vzoru tako imenovanih azijskih tigrov; če bi, recimo, strategiji v Seulu kalkulirali zgolj z bližino milijardnega kitajskega trga, danes gotovo ne bi poznali zgodbe o uspehu, imenovane Južna Koreja.

Avstrija se bo v kratkem priključila Evropski skupnosti, Slovenija pa bo vsaj še do konca tega desetletja ostala v vrsti čakajočih, kar bo čas, ki bi ga vsekakor morala čim bolj izrabiti. Vključitev v institucije združenja Evrope ni namreč pomembna sama po sebi; pomembno je tudi, ali bomo v to družino prikorakali z beraško malho ali kot »slovenski success story«, za kar so vendarle vse možnosti. Slovenija bo namreč v Evropski skupnosti še veliko težje ohranjala svojo identiteto kot sedanje »drugorazredne« članice, zato se bo morala oskrbeti z ustreznim političnim in moralnim kapitalom, tega pa si kajpak ne bo nabrala zgolj s »konstruktivnim prispevkom« na takšnih in drugačnih mednarodnih konferencah. Potreben je na daleč viden gospodarski uspeh, ki nam ne bi zagotovil le prihodnosti v Evropi, marveč bi uradil položaj male države tudi v njeni neposredni sosedščini.

Naš sedanji položaj v predverju kaotičnega Balkana vsekakor ni tako trden, kot se nam morda dozdeva, in hitro se utegne bistveno poslabšati, če bi zabredli v resnejše politične ali gospodarske težave, kar seveda ni samo stvar hipotetičnosti.

V prihodnjih letih se bo odločilo, ali je slovenska država zgolj trenutni proizvod postblokove Evrope ali gre za trajnejšo tvorbo, ki bo s svojo notranjo močjo postala nepogrešljiv člen evropske arhitekture. V tem trenutku se morda zdi nekoliko za lase privlečeno, da se nad ta prostor lahko znova zgrnejo črni oblaki političnih kriz, kakršna je lani kulminirala v desetredno vojno, vendar ta možnost ni zanemarljiva. Tu so, denimo, predvsem slabi sosedski odnosi s Hrvaško, kot potencialno krizno žarišče pa figurira tudi Istra, kjer se lahko postopoma izcimim marsikaj. Najboljša »preventiva« za takšne in podobne nevarnosti je zdravo in uspešno gospodarstvo, ki že samo po sebi generira tudi določeno politično stabilnost. Seveda ne bomo zavoljo tega slovenski politični sceni prišepnili, naj razmisli vsaj malce bolj »gospodarsko«, vsekakor pa bi morala po volitvah in sprejetju lastninske zakonodaje poskusiti doseči konsenz vsaj o glavnih strateških formulah. Odločitve, ali bomo prodali železarne ali ne, nedvomno ne gre prupuščati filozofiji in trenutnemu razpoloženju vlade, ki je pač v istem trenutku na oblasti, enako pa seveda velja, ko gre, recimo, tudi za usodo ribištva, pomorstva itd.

V Sloveniji prevladuje prepričanje, da imamo praktično vse možnosti za zgodbo o uspehu, le še nekatere mehanizme, kot je lastninska zakonodaja, je treba vzpostaviti, pa bo vse steklo tako rekoč samo od sebe. To je lahko deloma res, vendar nam primerni azijskih tigrov govori, da je za impresiven gospodarski prodor potrebno še nekaj več: razvojna filozofija, miselnost, »disciplina«. Od Slovencev seveda ne moremo zahtevati, da sprejmejo Konfucijev etični nauk

ali celo da se v imenu »progressa« odpovedo svoji najljubši dejavnosti – zdraham; toda samozadovoljstvo z dejstvom, da nas je »štiri milijone pridnih rok«, nedvomno ne more nadomestiti tiste razvojne miselnosti, ki v tem trenutku poganja takšni gospodarstvi, kot sta, denimo, singapursko ali finski. Success story ni odvisna samo od znanja in okoliščin, temveč tudi od volje, ki se v »projekt« vloži. Uspeh si je treba tudi močno želiti.

Na izkušnjah lanskega boja za osamosvojitve, vojne v BiH, Maastrichta itd. bi se lahko že naučili, da Evropa, v katero si prizadevamo priti, ni neko idealno stanje, ki bo tako rekoč samodejno rešilo vse naše »geopolitične« dileme. Seveda Evropa pomeni večjo varnost, toda tudi v tej zvezi se drenjajo za prostor pod soncem in »geopolitika« nacionalnih držav še zdaleč ni presežena. Navsezadnje tudi ni čisto vseeno, ali bodo naši gospodarstveniki v prihodnje občevali le še nemško ali se bodo partnerji s severa vsaj kakšen dopis potrudili prevesti tudi v slovensčino. Zato se Slovenija Evropi ne sme »prepuščati« tako zlahka in v dobri veri, kot se je pred dobrimi sedmimi desetletji izročila v naročje Jugoslaviji, potem pa ji je bila prepuščena na milost in nemilost. Našo kandidatura za Evropsko skupnost je treba v prihodnjih letih temeljito preveriti ob vseh problemih evropske politične geometrije, predvsem pa jo legitimirati s svojo success story, ki vsekakor ne bi smela temeljiti le na drobnem obrtništvu in turizmu, temveč tudi na bistveno večjih ambicijah, recimo na področju bančništva, zavarovalništva, inženiringa, dizajna itd.

Vsi v naši okolici imajo bistveno večje naravne vire, kar je na prvi pogled velik hendikep za Slovenijo; vendar se najprodornejše civilizacije niso razvile tam, kjer ni bila potrebna niti palica, da bi človek prišel do banane...

Boris Jez

Marko Kočvar

BUDIMPEŠTA, DUNAJ, RIM

Prijatelji z občutljivimi točkami

Oni so dobri (ali celo zelo dobri), prijateljski, prisrčni, kooperativni, partnerski. Takšni so običajni privedniki, ki so v rabi za opisovanje odnosov Republike Slovenije s sosednjimi državami, namreč z Italijo, Avstrijo in Madžarsko (odnosi s Hrvaško so seveda precej bolj zapleteni)...

Seznam nerešenih vprašanj s sosednjimi državami (z izjemo Hrvaške) je sicer kratek, problemi pa trdovratni: zaščita slovenske manjšine v Avstriji in Italiji, domnevna nemška manjšina pri nas in vprašanje nasledstva Slovenije v avstrijski državni pogodbi.

bodnjaki v parlamentu od kancelarja zahtevali odgovor na vprašanje, kaj je in bo Avstrija storila v zvezi z zavarovanjem lastniških pravic nekdanjih pregnancev (danes avstrijskih državljanov) iz CS(S)R.

Slovensko-madžarski odnosi so zadnje čase izjemno intenzivni in brez dvoma zelo dobri. Vrstijo se obiski na najvišjih ravneh, srečujejo se gospodarski, meddržavni sporazumi se podpisujejo kot po tekočem traku...

o zaščiti manjšin, ki je bil kot prvi v Evropi napisan v duhu dogovorov o manjšinski zaščiti iz Kobenhavna in Helsinkov, lahko pred Evropo izkazali kot demokratični državi z najvišji standardi manjšinske zaščite.

Nenevarna Slovenija

Skoraj dvakrat več, kot je bilo predvideno (22 namesto 12 milijonov šilingov), naj bi letos dobila slovenska narodnostna skupnost iz avstrijske zvezne blagajne, poročila naš dopisnik z Dunaja Vojko Flegar.

Za idealnimi odnosi na politični ravni - čeprav povsem gladko verjetno ne bo šlo vedno, saj so recimo manjšine, zlasti v določenih notranjepolitičnih razmerah, vedno občutljiva tema meddržavnih odnosov - pa krepko zaostaja zunanjetrgovinska menjava med državama, ki je še precej šibka.

Razlog za koroški praštrah (Uranst) je, so zadnje mesece ugotovljali avstrijski časopisi, odpadel: namesto »osovražene« Srbije je mek »nenevarna« Slovenija - koroškim Slovincem se ni več treba bati za svojo identiteto, je denimo zapisal dunajski Der Standard.

Na splošno bi lahko dejali, da Slovenija kot »novoodkrita« sosedja v avstrijskih očeh ni nič posebnega: ima jedrsko elektrarno, ki bi jo Avstriji raje videli »ugasnjeno«...

V Ljubljani so v ministrstvu za zunanje zadeve v odgovorih na novinarska vprašanja o avstrijski državni pogodbi in nemško govorečih v Sloveniji zelo zadržani, saj se zavedajo občutljivosti tematike, ki ji medijska pozornost...

PORTRET TEDNA

Michel Camdessus

Na križišču 19. ulice in ceste H sredi Washingtona se preko cestniča ogledujeta dve močnejši stavbi. Ena pripada Svetovni banki, druga Mednarodnemu denarnemu skladu IMF.

odraslo življenje je v bistvu prepleteno s financami. Po diplomu na pariški univerzi in postdiplomskem študiju na pariškem inštitutu za politično vede in na sloviti nacionalni upravni šoli (Ecole Nationale d'Administration) je 1960 začel delati na francoskem finančnem ministrstvu.

IMF je ključna finančna ustanova na svetu. Je hkrati tudi hiša, ki javnosti sila nerača razkazuje svojo notranjost. Televizijski snemalec iz Slovenije, ki naj bi posnel srečanje Drnovšek - Camdessus, je prišel samo do recepcije. Tudi Camdessus, ki je sicer nazven galsko prijazen in dobrovoljen, je zelo zapet, ko gre za zadeve Mednarodnega sklada.

Michel Camdessus je bil pred dnevi kar raznežen, ko so mu pred sestankom z Drnovškom pokazali analizo slovenskega gospodarstva. Ugotovil je, da vlada z restriktivno politiko počne tisto, kar fond resnično

Ne vem, koliko ljudi poroma v to staro prezbiterijsko cerkev, ki se lepi na IMF, vem pa, da jih je vsekakor veliko manj od tistih, ki iz dneva v dan prihajajo v Mednarodni denarni sklad po utehajo in odvzajo za svoje denarne in gospodarske probleme in grehe.

Michel Camdessus je veliki mag, spovednik in tisti, ki nalaga pokoro pri IMF. Pri svojih 58 letih je januarja letos opravil prvo »petleko« kot upravni direktor in predsednik izvršnega odbora. Zda je na začetku svojega drugega petletnega mandata. Preden je bil 1987 imenovan za direktorja IMF, je bil tri leta guverner francoske banke, še pred tem pa predsednik pariškega kluba držav posojilodajalk, hkrati pa tudi predsednik monetarnega odbora evropske skupnosti (1982 do 1984). Vse njegovo dosedanje

želi - in zato ni štedil s pohvalnimi besedami o »slovenski deželi kot zgodbi možnega uspeha« (no, s tem sloganom je Drnovšek sam prišel v Washington). Kljub temu pa je - spet po galsko nemočno razširil roke, ko je naneslo na vprašanje slovenskega članstva v tej ustanovi.

Toda do IMF smo nekako nezaupljivi. Ustanova je za nas vedno bila nekakšen bavljav, stroga in neizprosna profesorica in blagajničarka hkrati, ki ji nikoli nič ne uide. Če hočeš dobiti posojilo iz milijardne zakladnice IMF, moraš izjaviti gospodarske reforme, ki ti jih naložijo strokovnjaki tega sklada.

Toda do IMF smo nekako nezaupljivi. Ustanova je za nas vedno bila nekakšen bavljav, stroga in neizprosna profesorica in blagajničarka hkrati, ki ji nikoli nič ne uide. Če hočeš dobiti posojilo iz milijardne zakladnice IMF, moraš izjaviti gospodarske reforme, ki ti jih naložijo strokovnjaki tega sklada.

Kar zadeva kritike sklada, Camdessus pravi, da nimajo čisto vse prav. Ni res, da bi se IMF vedno zavzemal za visoke davke. Nasteje Argentinu, Kostariko in Jamajko, kjer je sklad predlagal znižanje davkov, da bi tako te države pospešile industrijsko rast.

Takšne in podobne kritike poslušajo IMF že ves čas svojega 48-letnega obstoja. Odkar je Camdessus letos prevzel na svoja pleča še reševanje nekdanjih republik nekdanjega sovjetskega imperija, se je plač kritik na račun sklada nekoliko zanjšal, saj se vsi povsod zavedajo, kako ogromno nalaga - ki zahteva najmanj kakih sto milijard dolarjev - je reševanje Rusije in njenih nekdanjih sovjetskih kolegic. Sklad je že bil poslal na duceate svojih strokovnjakov v Ru-

sijo, Uzbekistan, Azerbajdžan in druge republike, z namenom, da jim svetuje, kako uravnotežiti proračun, odpravljati nadzor cen, zagotoviti primarno emisijo in s tem zmanjševati inflacijo...

»Če hočemo opraviti vse delo, ki nas tako ne samo v nekdanji SZ in pri vase, temveč tudi v Afriki in Aziji, potrebujemo za vse to denar. Veliko denarja,« poudarja Camdessus. V glasu je nekaj mevsinskega, in takšno je ta ustanova - ki so jo malo pred koncem vojne ustanovili z namenom, da bi nadzirala sistem trdnih menjalnih tečajev in pomagala industrijskim državam, ki so imele težave z časovnimi plačili neravnovesij - tudi bila.

Kar zadeva kritike sklada, Camdessus pravi, da nimajo čisto vse prav. Ni res, da bi se IMF vedno zavzemal za visoke davke. Nasteje Argentinu, Kostariko in Jamajko, kjer je sklad predlagal znižanje davkov, da bi tako te države pospešile industrijsko rast.

»Nobene pravice nimamo, da bi priložnost izpustili iz rok,« pravi Camdessus. Kar zadeva kritike sklada, Camdessus pravi, da nimajo čisto vse prav. Ni res, da bi se IMF vedno zavzemal za visoke davke.

Mitja Meršol

seveda ne bi koristila. Kot je bilo jasno ugotovljeno že med obiskom avstrijskega zunanjega ministra Mocka v Ljubljani, sta si avstrijsko in slovensko stališče v zvezi z nasledstvom Slovenije v avstrijski državni pogodbi povsem različni.

Drugo sporno vprašanje, ki pa je občutljivo za našo stran, so nemško govoreči v Sloveniji (Avstriji radi uporabljajo za nas nesprejemljiv izraz nemška manjšina). Tudi to temo je uradno načel Moeck, junija pa je avstrijska veleposlanica v Ljubljani Jutta Stefan-Bastl zunanjemu ministrstvu izročila memorandum o nemško govoreči narodnostni skupnosti v Sloveniji.

Mednarodni prisluškovalni incident?

V primeru Italije v zvezi z nasledstvom osimskih sporazumov ni bilo nobenih problemov. Drugo vprašanje je tako imenovano »preseganje Osima«, o katerem se je veliko govorilo, ni pa bilo storjenega še nič konkretnega.

Naša strategija odnosov s sosednjimi državami je izdelana, tudi uradno razglášena, ni pa dodelana v posameznih vprašanjih, meni vodja sektorja za odnose s sosednjimi državami na ministrstvu za zunanje zadeve Matjaž Jančar.

Z naštetimi občutljivimi točkami v odnosih z Italijo in Avstrijo bo treba računati kot s stalnicami, za katere preprostitih in hitrih rešitev ni mogoče najti, še posebej, ker Slovenija v zunanji politiki lahko deluje le z močjo argumentov, ne pa z argumentom moči.

Diagram pobud slovenskih institucij - glede na signale konkretne pripravljenosti z italijanske strani - nasploha kaže stanje globoke kome, ki jo prekinjajo le posamične pobude, ki se ne zdijo že del premišljenega nacionalnega koncepta. Ni veliko časa, željezo je treba kovati zdaj, in meseci, ki minevajo, so v škodo Sloveniji.

Brez problemov, a tudi brez poleta

Po običajni definiciji je italijansko-slovenske meddržavne odnose mogoče opisati kot dobre in celo zelo dobre; taki so bilateralni odnosi vedno, ko jih ne obremenjujejo huda odprta vprašanja, spori in je na obeh straneh dovolj pripravljenosti, da se problemi, ki jih prinaša življenje, posebno če gre za dve sosednji državi, rešujejo z dobro voljo in naklonjenostjo.

Kot primer take naklonjenosti je na italijanski strani treba omeniti podporo, ki jo daje Sloveniji na sedežu Evropske skupnosti, ko si prizadevamo doseči z njo sporazum. V mrežo, ki drži konkretne mednarodne odnose, je treba prileti tudi dokončno ureditve mednarodnega pogodbenega stanja.

Toda če je dolgočasje brez problemov ugodno na politični strani, je za gospodarsko sodelovanje treba uporabiti drugačna merila. Tudi tukaj bi lahko rekli, da stvari potekajo v redu: Slovenija je malo povečala izvoz v Italijo in zmanjšala uvoz, del posojil, ki jih je v okviru italijansko-jugoslovanskega sporazuma (Mikulič-Goria) Italija namnila Sloveniji, bo zdaj mogoče izkoristiti.

Toda dobro poučeni pravijo, da kljub temu nekaj ni v redu. V celoti se sodelovanje ne krepi tako, kot je bilo pričakovano, in dejanja ne sledijo obetavnim besedam. Poleta skratka ni in to zbija skrb, zlasti glede na nesporne skupne točke slovenskega in italijanskega gospodarstva.

Vendar bi bilo praznine in nedomiselnosti najti tudi na slovenski strani, čeprav je odgovornost težko natančno opredeliti. Problem je namreč v tem, da iz Slovenije ni predlogov, za katere se ve, da bi Italijo iz strateških razlogov zelo zanimali in ki za Slovenijo pravi tako pomembno zavetje strateškega programa gospodarskega sodelovanja z Italijo.

Nekaj mesecev se že govori in piše - tako da se zdi s tega strateškega vidika zadeva za Slovenijo nesporno koristna - da bi bila mednarodna cestna povezava Trst (Gorica) - Ljubljana - Budimpešta izvedljiva v sorazmerno kratkem času.

Diagram pobud slovenskih institucij - glede na signale konkretne pripravljenosti z italijanske strani - nasploha kaže stanje globoke kome, ki jo prekinjajo le posamične pobude, ki se ne zdijo že del premišljenega nacionalnega koncepta. Ni veliko časa, željezo je treba kovati zdaj, in meseci, ki minevajo, so v škodo Sloveniji.

Romana Dobnikar-Seruga

Mojca Drčar-Murko

HALLMARK ESTATES LIMITED, 52431

Nemi telefon na otoku Man

Otok Man leži med severno Irsko in severozahodno obalo Anglije. Do 13. stoletja je spadal pod Norveško, od tedaj dalje pa je to angleški otok, ki avtonomno sprejema svoje zakone. Podatki o tem, koliko meri, si nasprotujejo; nekje med 570 in 590 kvadratnih kilometrov. Sicer pa so nasprotja, skrivnosti in nejasnosti poanta pričujočega zapisa.

zmogljivosti pa se tržijo v več kot 140 državah.

Predstavitve za izbrane

To, kar ste prebrali zdej, vam na predstaviti sodelavci Hallmark Estates (v Ljubljani pa ta hip »operira« se nekaj podjetij, ki delajo po podobnih načelih) razložijo v dveh do treh urah. Na predstavitev lahko pridejo samo izbrani (c). V privilegiranem položaju so Ljubljanci. Mladi, povečini študentje, po Čopovi, Miklošičevi in okoli Tromostovja ustavljajo mimoidoče; nekaj nedolžnih vprašanj o načinu vašega počitničenja in o denarju, ki ga zaslužite in nato porabite za dopustovanje, vam lahko prinese lepo nagrado: teden dni dopusta na Kanarskih otokih ali na Costa del Sol. Povedo vam, da vam bodo nagrado izročili osebno, po predstavitvi časovnega zapisa, in, dodajam jaz, po ukiščenosti, ko vam bodo počitnice želeli prodati skorajda za vsako ceno. Ceno? Ne prehitujte, kajti tega vam na predstaviti ne dovolijo.

čili smo se drug drugemu, čeprav vem, da smo do konca trpeli vsi.

Zasliševanje — res ne vem, kako bi to drugače imenovala — je stvar njihove prodajne taktike; ob tem prodajalec spozna, ali se bo ali pa se ne bo odločila za nakup pomembnih počitnic po sistemu časovnega zapisa. To pa nadalje pomeni tudi, ali bo vaš spremljevalec vtičnik v žep 360 mark, kolikor mu pripada, če mu uspe, da vas prepriča o vami in donosni naložbi. Ponujajo apartmaje Lanzarote Beach Club na otoku Lanzarote, enem od Kanarskih otokov.

Podvprašani na predstavitvi načelno ne dovolijo. Vajeni so, da naučeno besedilo povedo do konca. Naučeno besedilo pa pomeni predstavitev počitnic na način »naj«, pri čemer se z namenom prepričati ljudi v impulzivno nakupno odločitev uporabljajo nepopolne, zavajajoče in netočne informacije. Strije Hallmarkovi, ki so se izmenjali pri najini mizi, nama niso zadovoljivo odgovorili na vsa vprašanja ali pa so se njihovi odgovori med seboj razlikovali.

Najzanimivejši pa je seveda finale. »Ali vam je to, kar ste videli in slišali, všeč?« Apartmaji na sliki so videli kot v sanjah. Otok Lanzarote ... severna obala Atlantika, blaga klima, veliko sonca, palme. Če ne bi odgovorili pritrldno, bi pokazal, da si sepeč. »Ali bi takšen apartma lahko uporabljali?« V njem je več, kot imate doma. Sobarica vam briše prah, kuharica vam (za minimalno doplačilo) kuha, varujejo vam otroke, medtem ko vi igrate tenis. Vsaj enkrat v življenju, pa če ste že takšen avanturist, bi si želeli teden dni takšnih počitnic. »Ali ste razumeli, kar smo

vam povedali?« Način podajanja informacij je preprost, tako, da sva protestirala. Rišejo hišice in krožce, pišejo številke — videti so pomembni. Tudi tudi na njihovo zadnje vprašanje je treba odgovoriti pritrldno. In po vsem tem skorajda ni več pametnega razloga, da takšnega apartmaja ne bi tudi kupili ...

Male skrivnosti velikih mojstrov

Če ne bi — in tega se zaveste kakšen dan, dva po predstavitvi, manjkalo kup (včasih samo točnejši) informacij. Do otoka Lanzarote je treba priti. Adriano letalo vas ta hip prepelje na Tenerife, v neposredno bližino torej, za nekaj več kot 800 ameriških dolarjev. Na ta strošek, ki bi verjetno vplival na odločitev o nakupu, vas »pozabijo« spomniti. Nenehno zadržujejo, da so apartmaji na Lanzarote Beach Club ta hip »top« apartmaji, da jih boste lahko vsak hip zamenjali. Ob tem spet »pozabijo« povedati, da so apartmaji kategorizirani in da je s tem tudi kupec že takoj ob nakupu kategoriziran; apartmaji na otoku Lanzarote pa ne spadajo v najvišjo kategorijo. To pomeni, da je nakup apartmaja npr. v Švici ali v Mehiki že na začetku dražji, ker so tam apartmaji večji, imajo svoje bazene itd. Organizacija, ki se ukvarja z izmenjavo, vam slabše kategorizirane apartmaje nikoli ne bo hotela zamenjati za boljše. Pa ne zaradi vse, ampak zaradi lastnika, ki je vložil denar v nakup večjega in kvalitetnejšega »doma«. In ko smo že pri izmenjavi: s tem se, vam razložijo, ukvarja ameriško podjetje RCI (Resort Condominiums International); stroški včlanitve stanejo letno 52, stroški zamenjave pa dodatnih 58 funtov. Kako jih boste poklicali, kako boste komunicirali z njimi, koliko bo dodatnih stroškov s tem, je vsa stvar.

Povsem zamagljeno pa ostane lastništvo apartmaja. Zasebno podjetje Hallmark Estates ni lastnik, temveč nekakšen posrednik pri prodaji. Kdo sploh je lastnik in kakšna je pogodba med lastnikom in Hallmarkom? Kaj se zgodi, če Hallmark propade? Ta dvom vam skušajo razbiti s podatkom, da so kupci »njihovih« apartmajev pravniki in gradbeniki. Prvi zato, ker poznajo pravne zanke in vedo, da je nakup varen, drugi, ker vedo, kakšna je cena objektov take kvalitete... Sicer pa v pogodbi, katere izvod nam je uspelo dobiti, piše, da bo v zvezi s sestavo, veljavnostjo in izvajanjem v vsakem pogledu uporabljeno angleško pravo. Ob tem pa spet »pozabijo« povedati, da lahko v Angliji v sedmih dneh po sklenitvi pogodbe to storniraš ob povrnitvi vseh že plačanih stroškov, če pa so pogodbe sklenjene zunaj meja Velike Britanije, pa je ta rok 28 dni.

Tudi pri nas se premika

Darko Skodič, direktor omenjenega podjetja RCI Ljubljana, podjetja, ki se je pri nas prvo začelo ukvarjati s tehnologijo časovnega zapisa, načini uporabe in pravnimi oblikami, je povedal, da so »obdelali« vse države, ki imajo to področje zakonsko urejeno. Najbolje je v Kaliforniji in na Floridi, v Evropi je na čelu Grčija, za njo Portugalska. »Pri nas je priprava zakonodaje na začetku. Skupaj z ministroma za turizem in trgovino, Turistično zvezo, Zvezo potrošnikov itd. iščemo ustrezno mesto za ta segment turistične ponudbe. Začasno rešitev vidimo tudi v združenju, agenciji, kjer bi bilo mogoče dobiti vse potrebne pravne in druge informacije.« Ljudje, ki pod prevzeto nagrado privolijo v zasliševanje, nekateri pa se celo odločijo za nakup, zdaj pišejo ogorčena pisma. Naslovnika sta ali inšpekcijske službe ali Zveza potrošnikov.

»Kljub temu da sva jim skušala dopovedati, da si midva še nikoli nisva privoščila počitnic v hotelu in nikoli prek potovalne agencije, so naju posiljevali z vabilii. Cenika o zakupu apartmajev nekje na Kanarskih otokih sploh niso pokazali. Potrjevali so, kako so poštna, zavarovana, državna firma. Odločitev o zakupu so izsiljevali, češ, samedanes imate možnost, torej da ali ne. Enega so izbrali za talca, drugi je moral ob 23. uri po denar za depozit. Dva tisoč nemških mark... v pritožbi obupana pišeta zakonca A. in I. Z. iz Ljubljane. Hallmarkovi predstavniki trdijo, da se med stotimi pari dvajset zakoncev odloči za nakup. Tipični kupci so — to povzemamo iz materiala, ki so ga pripravili na RCI — poročeni pari srednjih let brez vzdrževanih otrok. Rezultati iz leta 1987 kažejo, da je več kot 95 odstotkov kupcev starih nad trideset let, da jih je 90 odstotkov poročenih in da jih dobra polovica zakupi teden dni počitnic. Dve tret-

jini jih zakup apartmaja plača z gotovino. V Sloveniji naj bi po podatkih Hallmarkovega prodajnega menedžerja, ki se je predstavil za Jova (nasploj je največ, kar lahko izveste, njihovo ime), apartma na otoku Lanzarote prodali 600 slovenskim družinam. Vzemimo, da je povprečna cena apartmaja 15 tisoč nemških mark (meni so ga, in samo tisti večer je bila cena tako ugodna, v rdeči sezoni, ki traja od 1. januarja do 31. decembra, prodajali za 17.775 mark; v beli sezoni je cena približno tri tisoč mark nižja); 600 družin je torej skupaj plačalo okoli devet milijonov mark ali milijon na mesec. To je investicija naših posameznikov v tujo nepremičnino, investicija, ki, kot smo videli, ne gre čez nikakršen račun v Sloveniji, od katere se ne plačuje davkov, nobenih prispevkov za razvoj (slovenskega) turizma. Slovenske oblasti pa se še niso zganile.

Vendar pa izjav Hallmarkovih predstavnikov o tem, koliko kupcij so sklenili (in koliko s tem zaslužili), ne gre jemati za čisto zlato. Po nekaterih informacijah od 100 sklenjenih pogodb druga pogodbeni stranka, torej kupec, poravnava obveznosti iz pogodbe v desetih do petnajstih primerih. Depozit v višini okoli 10 odstotkov pa plačajo vsi. In vsi ga ne (ne bodo?) vidijo nikoli več. »Denar so vzele, preden so sploh pokazali kakršnokoli pisno dokazilo. Dali so nama neka navodila v angleškem jeziku. Vse, kar smo lahko prebrali, je samo v korist prodajalca...«, pišeta z omejenega zakonca Z. Sta ena izmed tistih, ki sta po prespani noči in nekaj dodatnih informacijah prišla do zaključka, da takšnega apartmaja ne potrebuje in da bi razdrila sklenjeno pogodbo.

Medtem ko so pri podjetju Cyrus, ki ima po pripovedovanju svoje predstavitve v hotelu Lev (njihovi apartmaji na španski obali pa so za polovico cenejši od Hallmarkovih) nekaterim po posredovanju Zveze potrošnikov že vplačan denar vrnili, s Hallmark Estates še »nismo mogli vzpostaviti stika«, nam je povedala Zliva Drol Novak iz Zveze potrošnikov. »Denar vrnejo tisti, ki imajo namen ostati na trgu.« še meni Novakova. Zato zdaj, prav tako kot na podjetju RCI Ljubljana, lahko le svetujejo ljudem, ki jih bodo na ulicah ustavljali sicer čedni in simpatični mladi agenti z zavajajočimi vabilii, naj ne nasadajo obljubam in agresivnim taktikam solanega oseba. Glede na to, da je bil sredi tedna na straneh našega časnika objavljen oglas podjetja Hallmark, s katerim pridobivajo nove sodelavce, bodo svojo aktivnost nadaljevali. S svežimi močmi, saj je nekaterim agentom, ki po ulicah »novačijo« poslušalce, vsega dovolj.

Nagrada pa za klubok

In nagrada? Predvsem zaradi nje ljudje prihajajo na predstavitev časovnega zapisa apartmajev in vztrajajo do konca. Nagrada je enotedensko bivanje za štiri osebe na Costa del Sol ali na Kanarskih otokih. Sodi v ponudbo potovalne agencije JSI Travel Ltd., ki pa je postavila nekatere pogoje: počitnice je treba rezervirati vsaj dva meseca pred odhodom in jih, če si premislite, odpovedati vsaj 45 dni prej, rezervacijo je treba potrditi z depozitom (spet depozit!) 50 funtov na osebo, ki ga ob koncu počitničenja vrnejo. Nagrada lahko izkoristijo samo družinski člani, ne pa tudi njihovi prijatelji, sorodniki.

Izkušnje so pokazale, da je nagrada zaradi preprek, ki jih je treba preskočiti, nesmiselna. Na telefonski številki agencije se javlja ženski glas, ki vsakokrat znova pove, da sefa ni, da bo sicer prišel, kakršnegakoli sporočila pa mu ne more prenesti. Hallmarkovi predstavniki za to vedo, a zamolčijo, prav tako vedo, da so tovrstne počitnice v aranžmaju slovenske agencije cenejše in da slovenski gostje nagrade ne bodo koristili. Zato jo dajejo. Pesek v oči torej.

Hallmark Estates Limited ni edino tovrstno podjetje, ki se je pojavilo na slovenskem trgu. In tudi ne bo zadnje, ki ga na tem trgu ne bo več. Njihov način delanja in izogibanje srpanjka podjetje s samosեսutjo. To vidijo tudi njihovi »najnižji« sodelavci, tisti, ki anketirajo po ulicah. Ljudje se jih izogibajo, tako da vse težje prihajajo do zaslužka; pet funtov dobijo za »svoj« par, ki se udeležijo prezentacije, pa še nekaj provizije, če njihov par kupi apartma.

Toda če podjetje ne bo imelo več komu predstavljati svojega programa in če ne bo več tistih nekaj odstotkov ljudi, ki si bodo upali brez kakršnihkoli trdnih jamstev vleči marke iz nogavic, potem bo podjetje postalo samo sebi v napoto. In njegovim predstavnikom ne bo preostalo nič drugega, kot da bodo pospravili kovčke. Z demaršem. Istim, ki so sklenili pogodbe z njimi, pa bo ostal spomin na avanturo. Nekateri je veliko stala, toda brez avantur bi bilo življenje preveč dolgočasno.

Darja Verbič

Registrirati podjetje na otoku Man je, pravijo, kot kupiti zemljo. To je njihova stvar. Nas zanima podjetje, ki je bilo na tem hipjevskem otoku, nakupovalni Meki, izletniškem cilju Britancev itd. registrirano pod številko 52431 in se imenuje Hallmark Estates Limited. Po podatkih, ki jih je naša britanska sodelavka dobila pri neki angleški bonitetni agenciji, je to »papirnata« firma z zasebnimi, neimenovanimi lastnikom. To si upamo trditi na podlagi ugotovitve, da angleška bonitetna organizacija ne more dobiti o njej niti podatkov o tem, s kakšno dejavnostjo se v resnici ukvarja — ušla le, da gre morebiti za trgovino na debelo. Agencija nima podatkov o zaposlenih v Hallmark Estates Limited. Pač pa naj bi bila njena direktorja Simon Ingles in John Barringham, pred Hallmarkom brez kakršnihkoli direktorskih izkušenj. Agencija, ki je sicer najboljša v Angliji in ki na začetku svoje bonitetne organizacije vedno opiše podjetje s tremi kriteriji, v primeru Hallmark Estatesa tega ni mogla storiti. Tako ni mogla dobiti podatka, koliko zna njegovo čisto premoženje, torej premoženje brez dolgov; podatek bi bil zanimiv za partnerja, ki bi moral svojo terjatev do podjetja morda iztožiti. Prav tako ni bilo mogoče izvedeti, ali je podjetje Hallmark dober plačnik, ker pač preko računa podjetja v Dougl-

skoraj dve milijardi ameriških dolarjev, od katerih je bilo samo v letu 1990 dovlanih prek sto milijonov zelencev. Prednosti te vrste počitnic uživa okoli dva milijona družin po celem svetu.

Kaj je časovni zakup?

Kaj pravzaprav je časovni zakup? Označujeta ga dve glavni značilnosti. Prva predstavlja najem apartmaja v določenem objektu praktično kjerkoli na svetu za teden ali več za nekaj let vnaprej, druga pa je možnost menjave svojih terminov s termini drugih lastnikov zakupljenih apartmajev po svetu. Kupec, ki se odloči za določen čas počitničenja v objektih, postane podnajemnik oziroma časovni lastnik apartmaja. Hkrati s tem po postane tudi član mednarodne verige, preko katere bo lahko svoj apartma menjal za kate-regakoli iz obsežnega kataloga, ki ga prejme

Časovni zakup apartmajev

su (sicer glavnemu mestu Mana) ne gre nobena finančna transakcija; agencija po vsem tem ni mogla zapisati niti to, do katere številke ga je pametno kreditirati. Namesto teh številki stojijo v bonitetnem poročilu ničle ali pa piše »nedostopni podatki«, kar pomeni, da jih ni. Pač pa smo izvedeli še za podatek, da podjetje z imenom Hallmark Estates, ki je bilo na otoku Manu sicer registrirano 10. januarja lani, obstaja tudi v Belgiji. Imenuje se Hallmark Estates Benelux, ustanovljeno pa je bilo leta 1992.

poleg članske izkaznice. Če imetniku ni do potovanja, lahko uporablja svoj apartma ali pa ga prihrani za kdaj drugič, lahko ga odstoji prijateljem, ga odda ali pokloni. Ob tem pa ostane brez skrbi, kaj bo npr. z notranjo opremo apartmaja. Za to — za določen obdobje — nam prispevek — seveda skrbijo drugi. Povprečni stroški takšnega počitničenja so nekajkrat nižji od klasičnega dopustovanja, kakovost storitev pa je ena od najpomembnejših prednosti. Objekti so (naj bi bili) uvrščeni v najvišji kakovostni razred, poleg opreme, od toasterja do televizorja, pa jih spremljajo bazeni, vrtci, savne igrišča itd.

Prednosti te oblike »počitniškega letovanja« segajo v sedemdeseta leta. Zibekla so seveda ZDA, nato pa se je časovni zakup, skupaj s hamburgerji, kokakolo in kriminalom presel na evropska tla. Stevilo investicijskih projektov se je s 690 leta 1980 povečalo na 2340 osem let kasneje, medtem ko se je stevilo lastnikov med 1980. in 1990. več kot podvostrilo. Po sistemu timeshare lahko danes počitnikujete v približno 70 državah po svetu.

V Sloveniji so se predstavniki podjetja Hallmark Estates pojavili v začetku letošnjega leta. Vpisali so se v register predstavništva na ministrstvu za zunanje zadeve in se začeli ukvarjati s poslom, ki ga poznamo pod imenom timeshare. Da ne bo nejasnosti: timeshare ali časovni zakup apartmajev velja za mlado, vendar eno izmed najbolj perspektivnih dejavnosti na področju turizma v zadnjem času. Po besedah Darka Skodiča, direktorja podjetja Rei Concept Internacional, je danes v svetu vrednost tovrstnih projektov

»Nacionalna vojska bo funkcionirala kvečjemu kot opora morebitnemu slovenskemu fašizmu.« Rastko Močnik pa je že 19. februarja 1991 v Mladini zapisal: »Sedanja vlada je že Janša spremenil v trgovca s smrtjo.« Ti trditvi sta najboljši dokaz, kam vodi politični moralizem, namreč v obup in na koncu v politični ekstremizem. Od te, »da bo nacionalna vojska funkcionirala kot opora morebitnemu slovenskemu fašizmu«, ali »da je Janša spremenil sedanjo vlado v trgovca s smrtjo«, pa do pozivov, da se je treba z orožjem upreti »slovenskemu fašizmu« ali vladi, »ker je trgovec s smrtjo«, ni več daleč.

vije po meri Srbije krvavo uresničila že pred leti na Kosovu, pozneje na Hrvaškem in zdaj to poskuša v Sloveniji. »Kaj bo v takšni situaciji storila LDS?« ... V nobenem primeru ne bo pristala na to, da bi katerakoli oborožena sila ogrožala plebiscitno voljo prebivalcev Slovenije in legitimne odločitve slovenske skupščine. »Ko bi človek že »zdravorazumsko« pričakoval, da bo LDS podprla slovensko vojsko, pa Skočič piše: »Poslanci Liberalnodemokratske stranke smo v skupščini večkrat opozarjali tako vlado kot obrambno ministristvo, da ustanavljanje slovenske vojske na vrat na nos v ničemer ne krepi obrambnih sposobnosti Republike Slovenije, temveč kvečjemu nasprotno.« Če povzamemo: ustanavljanje slovenske vojske ne krepi obrambne sposobnosti Republike Slovenije, ampak ji pravzaprav škoduje! Stavek se res bere kot velika neumnost, toda če upoštevamo Deklaracijo za mir, potem je »popolnoma logičen«, saj »oboroževanje ne prinaša varnosti«. Jožef Školc dogodke v Pekrah ocenjuje kot »provokacijo s strani JLA«. Protikupek slovenske oblasti tudi ocenjuje kot »incident z zaplenjenimi oklepnimi transporterji«, saj »otežuje osamosvajanje Slovenije znotraj Jugoslavije in slabša slovenske pogajalske pozicije v mednarodni politični javnosti«. Kaj naj slovenska oblast stori v tej situaciji? LDS predlaga: »V zvezi s tem ponavljamo in podajamo našo že izrečeno pobudo za internacionalizacijo jugoslovanske krize in terjamu nadaljevanje pogajanj slovenskega političnega vrha z drugimi republikami in federacijo« ... »Pozivamo legalne organe Republike Slovenije, torej predsedstvo, skupščino in izvršni svet, da začno opravljati svoje ustavne funkcije, ne pa da vse odločitve sprejema misteriozna koordinacija skupine republikanskih organov.«

Dogodki v Pekrah so konec maja 1991 sprožili v slovenski javnosti različne komentarje. Danilo Silvnik je v sobotnem »Delu« (25. maja 1991) v oceni pekrskih dogodkov zapisal dve možni varianti, najprej govori o »neprijetnem incidentu« med JLA in slovensko oblastjo, potem pa posebej poudarja možnost: kot »prvo dejanje neposredne vojaške intervencije v Sloveniji. Kot kažejo dogodki, zlasti skrite vojaške priprave nanje, ni šlo za nikakršno naključje, marveč skrbno pripravljeno operacijo, ki je imela dva cilja: po eni strani prestrašiti Slovence z demonstracijo sile, po drugi pa preizkusiti dejansko moč zadnje čase velikokrat poudarjenih obrambnih potencialov Slovenije.«

Vodstvo LDS je javno reagiralo na dogodke v Pekrah z izjavo ob zadnji zaostritvi odnosov med Slovenijo in JLA, ki je bila objavljena v Delu 31. maja 1991 in ki jo je podpisal predsednik LDS Jožef Školc. Izjava se začne z ugotovitvijo: »Pristranski legalizem JLA, ki je z vsemi sredstvi pripravljena varovati fantomsko ustavo in neobstoječo državo pred njenimi državljani, v resnici ne bi smel nikogar presenetiti. JLA je s svojo vizijo Jugosla-

Prihodnjic dalje
Mišo Jezernik

DEMOSOV POSLANSKI KLUB

Nikogaršnji oz. Starmanov

Biika za dediščino nekdanje koalicije Demos se ni le po naključju razvnela v času, ki ga po vseh znamenjih že štejemo v intenzivno predvolilno obdobje. Tisti, ki menijo, da so zaradi načelnosti dolžni ostati zavezani Demosu, računajo, da bodo volivci to zvestobo nagradili z volilnimi glasovi, tisti, ki so po Dolskem šli svojo pot, pa trdijo, da si del nekdanjega Demosa ne more uzurpirati celome dediščine nekdanje koalicije.

to, da se je stranka od Preglovega delovanja v klubu pred časom odločno distancirala, na mariborskem kongresu pa je bilo sprejeto stališče, da Zelenci kot del pozicije v tem klubu nimajo kaj iskati. »Vprašanje je, kako je ta mariborski kongres Zelenci sploh legitim, ker je sprejel stališča na nesklepni seji in korensopodno. Pregl svojega stališča zagotovo tudi po vsem tem ne bo spremenil,« pravi Starman in dodaja, da stranka zelenih Zelencu ne more ničesar očitati kot borcu za preglovo opcijo. »Če pa gre za ideološke in politične razloge, ki so na strani Pluta izrazito levi, in želi tako pritiskati nanj, pa je to drugo vprašanje, v katero se posebej ne želim spuščati. Resnici na ljubo pa je seveda treba reči, da je poslanski klub Demosa, ki ga Danijel Star-

man imenuje tudi »koalicija prijateljskih poslancev različnih strank.« že marsikdaj zmešča strane parlamentni koaliciji, ki je bila prav zaradi nezvestobe posameznih poslancev že večkrat manjšina. Zaradi — vsaj za del poslancev — desničarske agresivnosti, napadalnosti in tudi nesramnosti tistih, ki se stejejo za pomembne pripadnike Demosovega poslanskega kluba, so seveda mnenja o njem med strankami z druge strani ostrina in nepopustljiva. Socialistka Darja Lavtizar-Bebler pravi, da se zgodovina nekako čudno ponavlja. Delovanje in ambicije sedanjega Demosa je namreč spominjajo na nedavno lansirano sintagmo »Po Titu Titos«, kar naj bi v tem primeru pomenilo »Po Demosu Demos«.

so v njem praviloma poslanci, ki so hkrati že v nekem drugem poslanskem klubu. Očitno pa je, da se v njem združujejo poslanci, ki zastopajo najbolj radikalna in ekstremna stališča, ki pa jih vedno zaenjajo še s kakršnimi provokativnimi trditvami in priletnimi podtikani na račun posameznih volilnih političnih osebnosti iz vladajoče koalicije.« Beblerjeva meni, da je današnji Demos oblika nadaljevanja slabih tradicij SZDL in nova pojavna oblika političnega bastarda prehodnega obdobja.

»Navsezadnje je današnji Demos zasebni vrtilček, v katerem sadi svoje rožice pešiča razvitih poslancev, ki upajo, da jim bo demom Demosa že sam po sebi prinesel politične točke in glasove volivcev.« Medtem ko najizrazitejša osebnosti Demosovega poslanskega kluba trdijo, da so Demos na Dolskem nenačelno prodali liderji te nekdanje koalicije in da baza tega pač ni sprejela, pa spet drugi — tako kot dr. Ciril Ribičič — trdijo, da se je v Demosu po zmagi na volitvah in prevzemu oblasti dogodilo marsikaj. »Zlasti to, da je desnica v Demosu skušala prevzeti monopol, in zato so se sredinske stranke odločile, da ga postopno zapustijo. Od takrat dalje je Demos pojem, ki ga nihče več ne povezuje z bivšo opozicijo, ki je sodelovala v slovenski demokratični pomladi, ampak je vezan na negativen uspeh Peterlove vlade.« pravi Ciril Ribičič. Nekako nasilno vzdrževanje imena Demos pri življenju pa naj

DANILO KOVAČIČ, VELIKI MOJSTER HAZARDA IN LETOŠNJI »MANAGER LETA«

Faites vos jeux

Pravijo, da je igranje strast. Ko enkrat začneš zares, te zagrabi in ne popusti. Tudi slovenske igralnice igrajo - proti svojim gostom - vsak večer. Od tega igranja je odvisen njihov poslovni uspeh. Kogar se drži smola in kdor ne zna, za tega je bolje, da ne tvega preveč. Teško je reči, koliko je doslej tvegala Danilo Kovačič, direktor novogoriškega Hita. Toda karkoli je tvegala, se je izplačalo! Ne samo zaradi vse številnejših priznanj, ki jih prejema.

V turizmu ste že kar nekaj let. Direktor v tozdu Rožna dolina v tedanjem Primorju Gorica sem postal leta 1978. V enem letu nam je uspelo za več kot 100 odstotkov povečati produktivnost. To pa tako, da smo že takrat ustvarili plačilni sistem, v katerem je delavec dobil toliko več, kolikor več je ustvaril. Kmalu smo imeli najboljše plače v delovni organizaciji. Razmerje med najboljšim in najslabšim natakajem je bilo tri proti ena, na primer. Tudi sam sem imel že takrat boljše plačo kot večina direktorjev velikih firm, vendar mi tega ni nihče v kolektivu očitil.

Kako ste v Novi Gorici sploh začeli z igralnicami?

Ob pospravljanju dokumentacije Argonavtov, ki so šli v stečaj in smo jih priključili našemu podjetju, smo našli dovoljenje za igralnico na igralne avtomate. Izdalo ga je tedanje ministrstvo za finance, da bi pomagalo Argonavtom iz zagat. Vendar se posla niso utegnili lotiti, prej so propadli. Mi pa smo vzpostavili stike z ministrstvom in direktorjem portoroške igralnice Antonom Spinellijem. S to igralnico smo podpisali samoupravni sporazum in odprli igralni salon konec leta 1983.

Dovoljenje ste imeli le za avtomate...

Na željo portoroškega partnerja smo se imenovati igralni salon. Kasneje smo postopoma pršli še do drugih igralnih miz.

Leta 1985 smo že imeli solidno igralniško ponubo in kmalu zatem smo lahko (po dveh letih) izplačali portoroški vložek in začeli poslovati sami...

Mar niste pritegnili tudi tuje kapitala?

To je bilo kasneje. Jugoamerikanec Steven Stojanović je v Novo Gorico prinesel nekaj duha ameriške igralniške ponudbe. Po pol-drogem letu smo zaradi določenih konfliktov izplačali tudi njega in odtlej poslujemo sami.

Je bilo težko prekiniti pogodbo?

Dogovorili smo se za zunanjsodno poravnavo, ker tudi ni izpolnjeval vseh pogodbenih obveznosti. Vrnili smo mu milijon dolarjev vložka. Ni bilo malo, ampak bolje kot imeti težave z njim...

Koliko zaslužijo zdaj novogoriška igralnica?

Lani smo ustvarili natančno 63,6 odstotka prihodka vseh slovenskih igralnic. Letos ocenjujemo, da bomo že okoli 70-odstotni delež, ker smo konec lanskega leta odprli igralnico v Tolminu in Kranjski gori. Konec leta pa jo bomo še na Otočcu.

V znesku ta zaslužek pomeni...

Približno 57 milijonov dolarjev prihodka, v vseh slovenskih igralnicah pa 90 milijonov dolarjev. In še nekaj podatkov: trenutno je v novogoriški igralnici zaposlenih 310 delavcev, v vseh starih Hitovih igralnicah pa imamo v povprečju po 2000 gostov dnevno.

Kako razlagate ta uspeh?

Evropska zakonodaja je restriktivna do igralništva. Hazard obravnava kot neko nujno zlo, ki ga je pač treba legalizirati. Drugače je z ameriškim igralnicami. V tamkajšnjih igralniških centrih (Las Vegasu, Atlantic Cityju) so se igralnice morale boriti za pridobivanje rasti. Zato si je vsaka izmisljala vse bolj mamilno ponudbo, zanimive zabavne in športne prireditve... vse, kar je privlačilo goste. Takega tržnega pristopa v Evropi ni.

Le zakaj?

Za Italijo, Avstrijo, Nemčijo bistveno večji zaslužek z igralništvom ne pomeni toliko, kot bi na primer za Slovenijo. Zato tudi ne vidijo kakšne velike potrebe po večjih premikih v igralništvu.

Z ameriškim prijemom naj bi torej odkrili Evropi tisto, česar se še niso domislili?

Slovenske igralnice ob meji so lahko namejene predvsem tistim evropskim gostom iz bližine, ki se lahko v enem dnevu pripeljejo in odpeljejo (200-kilometrski pas). Druge evropske igralnice iz bolj oddaljenih krajev (ki jih ni malo) bi morale znati privabiti v igralniške turistične centre, ki bi jih postopoma oblikovali po ameriškem vzoru, oziroma tako, da bi igralcem ponudili poleg igranja še počitnice z bogato preostalno turistično ponudbo.

Kakšna je pravzaprav razlika med klasičnimi evropskimi igralnicami in temi iz vašega koncepta?

V Evropi so igralnice čiste hiše hazarda. Tja gre gost z občutkom, da mora nekaj znati igrati in da mora vanje s polnimi žepi, drugače bo naredil slab vtis. Naša igralnica, denimo, je odprta. Gostje ne prihajajo zaradi igranja, ampak zato, da prijetno preživijo večer, da se družijo in uživajo v prijetnem

ozračju. Takih gostov je precej več kot obiskovalcev klasičnih evropskih igralnic. Tudi če gost samo opazuje ali pa igra bingo za pet tisoč lir, se zabava. To je naš poglavitni razlog za uspeh. Potrditev je Kranjska Gora. V bližini je Vrba (Velden) z boljše cestno zvezo, na drugi strani Bled s 30-letno tradicijo evropske klasične igralnice... Kljub temu smo letos dosegli sedemkrat večji promet kot na Bledu, Vrbi pa odvezli od 20 do 25 odstotkov prometa. V naših igralnicah ob avstrijski meji so govorili, da Avstrijci niso igralci. V kranjskogorski igralnici pa je več kot polovica gostov iz Avstrije, ki igrajo več in bolj od Italijanov.

Imate vi glavno besedo v podjetju?

Na tem mestu zagotovo! Seveda imamo tudi tim desetih sposobnih menedžerjev, ki bedijo nad vodenjem podjetja.

Ste kako odvisni od državnih institucij?

Prilagodili smo se zakonom, ki veljajo.

So pa to še stari zakoni...

Koliko je vse skupaj?

Če bi sešteval neposredne in posredne davke (na primer tiste, ki jih plačujejo delavci sami državi) dobi naša država blizu 50 odstotkov celotnega prihodka (gre seveda za čisti devizni priliv). Če država pobira preveč, potem zmanjka za agresivnost na trgu, ne naredimo vsega, kar bi lahko, da bi pridobili goste, ampak skušamo tu naprej varčevati. Tak je primer avstrijskih igralnic - niso tržno dovolj agresivne. Naš pristop do trženja je poslovnejši in uspešnejši.

Torej se lahko našo igralništvo v celoti primerja z zahodnoevropskim?

Avstrija ima na primer 15-krat toliko turističnega prometa kot Slovenija v normalnih letih. Vendar so leta 1990 tuji v avstrijskih igralnicah prispevali le 38 odstotkov igralniškega prihodka, ali nekaj manj kot 100 milijonov dolarjev. Torej približno toliko, kot ustvarimo prihodka v slovenskih igralnicah s tujimi gosti. Ko so člani prejšnje vlade zvedeli za ta podatek, so si premislili, da bi se povezovali z Avstrijo.

Kako hitro se povrne v igralnico vloženi denar?

Po izkušnjah iz drugih držav sklepamo, da bi morale biti take naložbe v igralniške centre izplačane v petih do desetih letih.

Koliko denarja bi šlo za en igralniški center?

Najmanj 200 milijonov mark, imel pa bi od tisoč do 1500 zaposlenih.

Bi bila Otočec ali Ptuj lahko tako uspešna z igralnico, kot je Nova Gorica?

Otočec je dovolj blizu igralnicam, da bi se za časa biveš Jugoslavije. Zato ga bomo za zdaj lahko uresničili v obsegu, za katerega ocenjujemo, da bo primeren. Če bi hoteli oblikovati igralniški center, bi morali načrte naravnati drugače. V tem trenutku pa ne bi bilo smotno graditi igralniškega centra, ker se ni jasno, kakšne pogoje bo postavila država.

Mislite na zakon o igranju na srečo?

Ne vemo, kakšen bo. Dokler pa ne vemo, kakšni bodo pogoji poslovanja in kdo bo lahko lastnik, takih naložb ne moremo niti začeti, ker ne moremo zaključiti finančne konstrukcije. Zdjaj pripravljamo projekte (dokumentacija bo kmalu nared) za igralniški center v Sempetru, v bivših prostorih Cimosa. Minuli teden smo se na ministrstvu za turizem dogovorili o načrtih za podoben center na Ptuj. Ti in drugi taki načrti bodo uresničeni, če bo država zagotovila ustrezne okoliščine.

Kakšen odnos do igralništva ima zdajšnja vlada?

Ministrstvo za turizem podpira naš koncept, ta pa ne izključuje obstoječih in klasičnih igralnic evropskega tipa, temveč jim omogoča normalno poslovanje kot doslej. Kakšen bo zakon, je še zmeraj neznan. Ne bo odvisen samo od tega ministrstva. Če bo država lastnica igralnic, bo morala skrbeti tudi za razvoj igralništva. Ob nenehnem praznem proračunu lahko to pomeni blokado razvoja igralnic. Problem je v tržni hiši, v tem, da se mora naša dejavnost močno prilagoditi trgu. Če bi država pobrala vse, kar zdaj zaslužimo, denimo 70 milijonov dolarjev, bi bilo to še zmeraj manj kot deset odstotkov od tega, kar bi lahko zaslužili (denimo 800 milijonov dolarjev).

Kako vam uspeva imeti distanco do oblasti? Kaj pa služba državne varnosti, jo res financirajo igralnice?

Zdjaj gre 20 odstotkov davka od prometa, davček od dobička...

Koliko je vse skupaj?

Če bi sešteval neposredne in posredne davke (na primer tiste, ki jih plačujejo delavci sami državi) dobi naša država blizu 50 odstotkov celotnega prihodka (gre seveda za čisti devizni priliv). Če država pobira preveč, potem zmanjka za agresivnost na trgu, ne naredimo vsega, kar bi lahko, da bi pridobili goste, ampak skušamo tu naprej varčevati. Tak je primer avstrijskih igralnic - niso tržno dovolj agresivne. Naš pristop do trženja je poslovnejši in uspešnejši.

Torej se lahko našo igralništvo v celoti primerja z zahodnoevropskim?

Avstrija ima na primer 15-krat toliko turističnega prometa kot Slovenija v normalnih letih. Vendar so leta 1990 tuji v avstrijskih igralnicah prispevali le 38 odstotkov igralniškega prihodka, ali nekaj manj kot 100 milijonov dolarjev. Torej približno toliko, kot ustvarimo prihodka v slovenskih igralnicah s tujimi gosti. Ko so člani prejšnje vlade zvedeli za ta podatek, so si premislili, da bi se povezovali z Avstrijo.

Kako hitro se povrne v igralnico vloženi denar?

Po izkušnjah iz drugih držav sklepamo, da bi morale biti take naložbe v igralniške centre izplačane v petih do desetih letih.

Koliko denarja bi šlo za en igralniški center?

Najmanj 200 milijonov mark, imel pa bi od tisoč do 1500 zaposlenih.

Bi bila Otočec ali Ptuj lahko tako uspešna z igralnico, kot je Nova Gorica?

Otočec je dovolj blizu igralnicam, da bi se za časa biveš Jugoslavije. Zato ga bomo za zdaj lahko uresničili v obsegu, za katerega ocenjujemo, da bo primeren. Če bi hoteli oblikovati igralniški center, bi morali načrte naravnati drugače. V tem trenutku pa ne bi bilo smotno graditi igralniškega centra, ker se ni jasno, kakšne pogoje bo postavila država.

Mislite na zakon o igranju na srečo?

Ne vemo, kakšen bo. Dokler pa ne vemo, kakšni bodo pogoji poslovanja in kdo bo lahko lastnik, takih naložb ne moremo niti začeti, ker ne moremo zaključiti finančne konstrukcije. Zdjaj pripravljamo projekte (dokumentacija bo kmalu nared) za igralniški center v Sempetru, v bivših prostorih Cimosa. Minuli teden smo se na ministrstvu za turizem dogovorili o načrtih za podoben center na Ptuj. Ti in drugi taki načrti bodo uresničeni, če bo država zagotovila ustrezne okoliščine.

Kakšen odnos do igralništva ima zdajšnja vlada?

Ministrstvo za turizem podpira naš koncept, ta pa ne izključuje obstoječih in klasičnih igralnic evropskega tipa, temveč jim omogoča normalno poslovanje kot doslej. Kakšen bo zakon, je še zmeraj neznan. Ne bo odvisen samo od tega ministrstva. Če bo država lastnica igralnic, bo morala skrbeti tudi za razvoj igralništva. Ob nenehnem praznem proračunu lahko to pomeni blokado razvoja igralnic. Problem je v tržni hiši, v tem, da se mora naša dejavnost močno prilagoditi trgu. Če bi država pobrala vse, kar zdaj zaslužimo, denimo 70 milijonov dolarjev, bi bilo to še zmeraj manj kot deset odstotkov od tega, kar bi lahko zaslužili (denimo 800 milijonov dolarjev).

Kako vam uspeva imeti distanco do oblasti? Kaj pa služba državne varnosti, jo res financirajo igralnice?

Zdjaj gre 20 odstotkov davka od prometa, davček od dobička...

Za to ne vem, resnično ne vem. In če jaz ne vem, pomeni, da se iz naše igralnice ni financirala.

Iz kakšne druge?

O tem vem pa še manj.

Gre vendar za dejavnost z veliko denarja in je nekako logično, da želi imeti oblast vpliv. Toda vlada bi se lahko zamajala vsaki dve leti. Če bi imela vsaka drugače poglede na igralništvo, bi vam to prekleto malo koristilo...

Oblast se ne more vpletati v naše poslovanje, če je to podjetniško poslovanje. Vpleta se lahko le v okviru zakonskih pristojnosti. Tako slabe oblasti, ki bi preprečevala poslovanje te dejavnosti, v Sloveniji ne bomo imeli. Čas diktatur je že zdavnaj mimo.

Tu so še drugi pomisleki - kakšen je denar, ki prihaja v igralnice. Gre res za pranje t. i. umazanega denarja?

O tem nimam nobenih informacij. Že vem, kaj je umazan denar, toda da bi se pojavljali v naši igralnici, tega ne vem.

Del igralcev prinaša denar od preprodaje mamil, od prostitucije in še česa v igralnici zato, da po igranju lahko prikažejo zakonito pridobljen denar...

V Italiji je podzemlje povezano z vsem gospodarstvom, čeprav imajo samo štiri igralnice. Kdo lahko trdi, da kriminalci ne hodijo v cerkev, k maši? To je problem policije in organov pregona. V naše poslovanje podzemlje ni vpleteno. Če bi bilo, bi jaz to vedel. Naša igralnica je tako in tako usmerjena v srednji sloj, kar le še zmanjšuje možnost obračunavanja umazanega denarja. Podobno je s prostitucijo. S povečevanjem obiska v igralnici se ni povečalo število primerov prostitucije v Novi Gorici. Tu ni povezave.

Od kod ti podatki?

Imam informacije od naše policije.

Pomaga tudi pri vašem poslovanju tuja posojilna služba?

Da. Ta posojilna služba daje posojila igralcem, ki dajo v zameno ček, vnovčljiv na italijanski banki. Sicer pa posojilna služba privablja goste, organizira potovanja, oblikuje določeno igralniško ponudbo, igralcem ni treba prenašati večjih vsot gotovine čez mejo...

Kako gleda na slovenske igralnice ob meji Italija?

Nekaj deset milijard lir za Italijo in Avstrijo ne pomeni veliko. Slovenija je 30-krat manjša od Italije. Zanje je to drobnina, za nas pa hlebec kruha. Ko smo začeli z našo dejavnostjo, pa smo doživeli šok. Takrat so zaradi obračunavanja s kriminalom zelo natančno nadzirali naše meje, kar se je poznalo tudi pri našem prometu. Odtlej takih primerov ni bilo več.

Kako sodelujete z drugimi igralnicami v Sloveniji?

V Portorožu se obisk oziroma promet nenehno povečuje. Ni se zmanjšal niti po našem hitrem razvoju. Kljub njihovi rasti smo dosegli, da je naš prihodek dvakrat večji od njihovega. Do tega smo prišli z drugačno ponudbo in z novimi gosti. V naših prostorih smo »prebukirani«, zato oblikujemo novo igralniško in turistično ponudbo. Poizkusili bomo s prenovo starega hotela Argonavt, kjer naj bi bilo še več zabave, predvsem za mlajše goste in tiste, ki so manj hazarderji.

Kako do potrebnega denarja za vse vaše načrte?

»Prazen prostor«, saj so dokaj premeteno izrabili razpusčena Demosova koalicijska pravila, ki ga je za sabo zapustila Demosa, kar pa ni mogoče. Nekaj strank, ki so zlasti pa idejni tvorca Demosa, je zdaj v novi koaliciji in idejam ter ljudem, ki so konstituirali nekdanji Demos, te dedičine preprosto ni mogoče vzeti. Zato je kontinuiteta nekdanjega Demosa nesprejemljiva.

Narodni demokrat Anton Tomažič pravi, da njegova stranka v tem poslanskem klubu resno dela. »Demosov poslanski klub je po svoje tudi oblika nestrinjanja s tistimi, ki so po našem mnenju Demosovo koalicijsko prehitro in neodgovorno razpusčili. Koalicijski poslanski klub jih je takoj po pustolovščini v Dolškem ostro kritiziral, zlasti pa so bili ostri v občinskih vodstvih Demosa, saj ta na tej ravni nemoteno deluje naprej. V bistvu to pomeni, da Demosov poslanski klub nikdar ni bil razpuščen, ker za kaj takšnega ni bilo nobenega pravega razloga,« meni Tomažič. Po njegovem so bolj kršili koalicijska pravila tisti, ki so pomagali rušiti nekdanji Demos in so danes v novi koaliciji, ki je zrušila tudi Peterletovo vlado, kot pa tisti, ki v klubu delajo naprej, čeprav prihajajo iz strank, ki so v novi koaliciji. Podobnega mnenja je tudi Marjan Podobnik, ki dodaja, da je poslanski klub Demos »pomemben tudi za nadaljnje povezovanje opozicije in posameznih poslancev iz sedanjih pozicijskih strank.«

Zagotovo pa je, da daje največjo težo, ali bolj rečeno imidž, temu poslanskemu klubu prav Starmar sam, ki je okrog sebe zbral še nekatere poslance, zlasti z Obale (Marjana Starca in Zareta Pregla). Zato nasprotniki tega kluba, zlasti s sredine in leve, kar radi rečejo, da gre za »balno združbo podjetnikov«, ki je v politiko prišla pri strankah vratih, zdaj pa je spoznala, da lahko ima od tega tudi koristi. Tvorcem poslanskega kluba Demos nikakor ni mogoče očitati politične

nespretnosti, saj so dokaj premeteno izrabili »prazen prostor«, ki ga je za sabo zapustila razpusčena Demosova koalicijska pravila, ki ga je za sabo zapustila Demosa, kar pa ni mogoče. Nekaj strank, ki so zlasti pa idejni tvorca Demosa, je zdaj v novi koaliciji in idejam ter ljudem, ki so konstituirali nekdanji Demos, te dedičine preprosto ni mogoče vzeti. Zato je kontinuiteta nekdanjega Demosa nesprejemljiva.

Nekateri se celo zavzemajo, da naj bi Demos prerastel v novo stranko. Danijel Starman pravi, da se takšne želje pojavljajo, stranka s takšnim imenom naj bi bila celo že registrirana. »Moje stališče temu ni naklonjeno. Pred dnevi sprejeta pobuda, da naj bi opozicijske stranke v primeru volilne zmage skupaj oblikovale vlado, nima z Demosom nobene zveze.« Poleg tega, strankar, ki volivci sedanjim opozicijskim strankam izredno zamerili, če bi se povežale s kakšno od levih strank. Zato je tudi špekuliranje o približevanju Peterleta in Drnovška neresno.

»Še posebej, ker vodi stranko, ki ima popolnoma drug svetovni nazor. Liberalni demokrati so čisti ateisti, celo sovražni opciji, ki ji pravim srečanje z Bogom. Srečanje z Bogom ne pomeni, da si veren, pomeni le, da dopusti drugemu, da lahko veruje.«

Vinko Vasle

Kakšen je torej delež delavcev v Hitu?

V sistemu je te lastnine okrog 25 odstotkov.

In če bo zakon predvidel nižji odstotek?

Bomo razliko delavcem izplačali. Mi smo dobri gospodarji. Tisti kapital, ki so ga delavci pustili, imamo v podjetju.

Na podoben način ste dokapitalizirali gorenske hotele?

To je druga zgodba. Moravskim toplicam. Gorenjki iz Kranjske Gore, Alpinumu iz Bohinja, Gradu Podvin, hotelom Kompas, pa Golfu in Parku z Bleda smo ponudili pomoč, da bi v teh sušnih letih lahko preživeli. Če bo zakon to dopuščal, spremeni v lastniško delež. Dokapitalizacija pa še nismo izpeljali. Po razpadu Turistične organizacije Portorož, HTP Bled in Kompa se je slovensko turistično gospodarstvo na določen način nevarno atomiziralo. Določene funkcije bi lahko bolj učinkovito opravljali skupaj. S prejšnjimi imenimi hoteli smo se s pisom o nameri obvezali, da se bomo povežali in skupaj oblikovali skupino, ki bo opravljala določene kapitalske povezave.

In kako so vas sprejeli?

Imeli smo vizijo o razvoju Bleda. Imamo jo še zmeraj. Vendar smo misel nanjo opustili, ker okolije preprosto ni bilo naklonjeno našim programom.

Ste lahko malo konkretniji?

Zakaj je prihajalo do dezinformacij v slogu: Hit je kupil Bled, gorenski turistični biser? Kot da bi jim bilo kaj ukradli! Dejansko smo jim šli pomagat, saj še nimamo niti pare lastnine. Lokalne politične stranke so preprečile našo dejavnost, zato smo se potem z Bleda usmerili v Kranjsko Goro, kjer so nas sprejeli veliko bolj prijazno. Prepričani smo, da lahko iz Kranjske Gore še veliko naredimo.

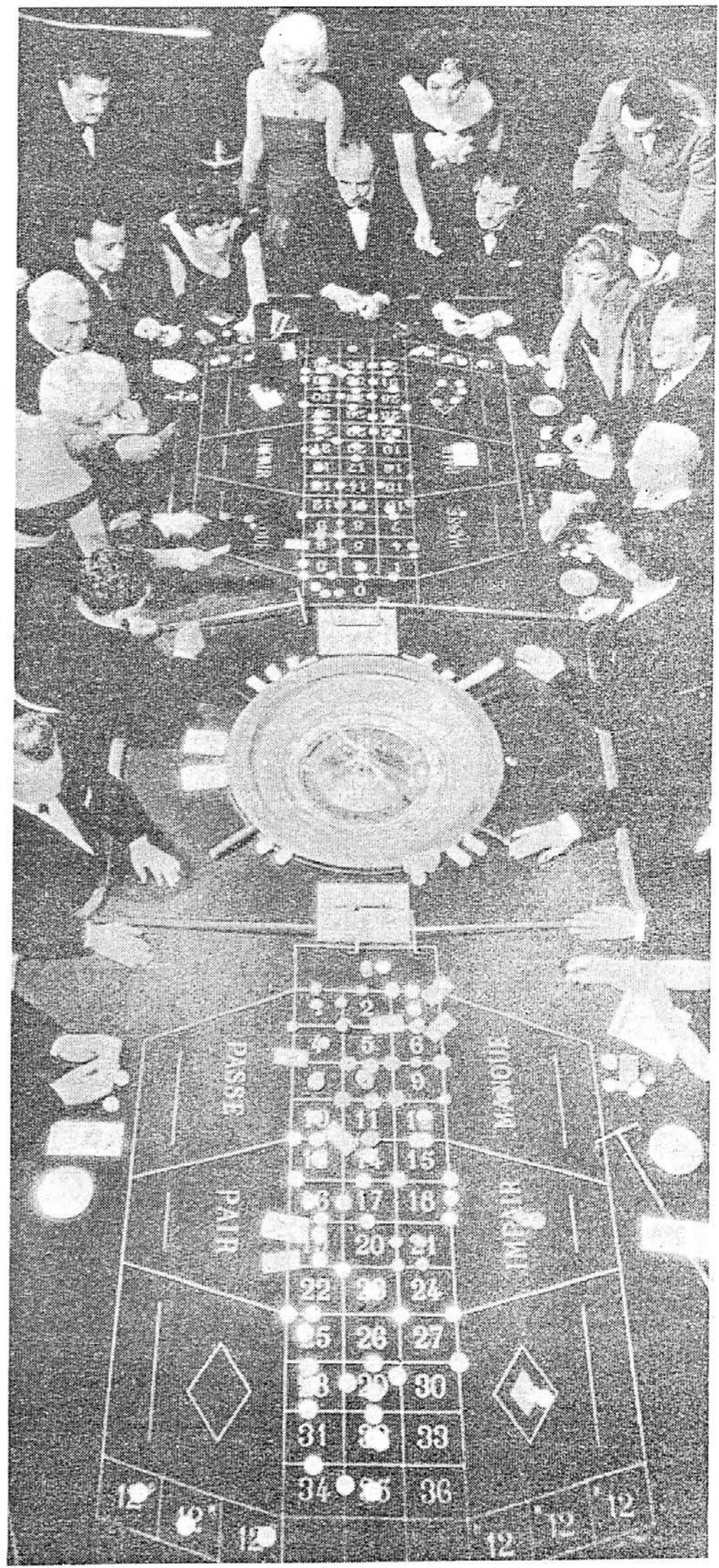
Če bi Portorož in Bled sledila vašemu konceptu, bi lahko bila uspešnejša?

Drugi podjetji ne jemljemo za konkurenco. Prepričan sem, da vsi skupaj precej optimalno obvladujemo to dejavnost. Zato ne bi rad trdil, da smo boljši od drugih. Naša vizija razvoja igralniških centrov je eno. Ob tem pa smo prepričani, da imajo tudi obstoječe igralnice v tem prostoru svoje mesto.

Samo ste to: ste v kakšni politični stranki?

Nisem in nikoli nisem bil. S politiko se nečem ukvarjati, ker imam preveč dela s podjetjem. Sicer pa je vseeno, kdo vlada, naj le vlada tako, da bo to v korist slovenskega naroda in podjetja, ki ga vodim.

Boris Šuligoj

ODPADKI

DEŽELA DEPONIJ

Če kje, potem smo se v Sloveniji v zadnjih dveh desetletjih uspešno približali Evropi vsaj po količini odpadkov.

Čeprav je zelo težko priti do pravih podatkov, kar je tudi eden izmed prepričljivih dokazov za vsestransko neurejenost tega področja...

Ker za zdaj v Sloveniji recikliramo le med 6 do 8 odstotkov in termično obdelamo največ 2 odstotka vseh odpadkov, jih tako še vedno devet desetih konča na deponijah...

Težava s komunalnimi, lahko rečemo tudi gospodinjstvi odpadki se stopnjuje v zadnjih nekaj desetletjih. Ko smo tudi v Sloveniji z veliko žlico zajemali »radosti«...

Če na primer v Nemčiji danes že sanirajo deponije, ki so jih zgradili pred petnajstimi leti, ker ugotovljajo, da s takratnimi vodotesnimi folijami in polaganjem niso vedno dosegli popolnega tesnjenja...

se že vrsto let ukvarjajo s sanacijo starih deponij, prej ali slej vsaka strupena izcedna voda pride do podtalnice. Zelo kratkoviden je zato »argument«, da do tega še ne bo prišlo...

Prva naloga - manj odpadkov

Ker pa je gradnja sodobnih in za okolje varnih deponij tehnološko zahtevna in predvsem izjemno draga zadeva, je jasno, da je na njih odlaganje nezmanjšanih količin odpadkov nevedrno in preprosto predrago...

nastanka. Konkretno se to kaže v tem, da pri proizvodnji vsakovrstnega blaga zavestno upoštevajo tudi to, koliko kakšnih snovi bo po prenehanju življenjske dobe postalo odpadke...

Drugi korak, je uvajanje takšnih vrst izdelkov, ki niso le za enkratno uporabo, na primer steklenic za večkratno uporabo, in tretji...

reciklaža oziroma predelava posameznih sestavin odpadkov v uporabne surovine. Na področju redukcije komunalnih odpadkov smo v Sloveniji še posebej na začetku...

strukture. In seveda tudi zakonska prisila. Zelo podobno velja tudi za že uvodoma omenjenih najmanj sto tisoč sodov z nevarnimi odpadki, ki seveda niso nič drugačni kot tisti...

Če se bomo v naši državi, kot kaže, vendarle odločili za mobilni sterilizator, bodo vse zdravstvene ustanove znebile tako imenovanih bolnišničnih odpadkov...

Postopek dezinfekcije oziroma sterilizacije z mobilno napravo ZDA - M3 nemške firme za tehnično higieno Roland so nedavno uspešno predstavili v celjski bolnišnici v sodelovanju s Saubermacherjem...

sestave ozemlja, od gostote poselitve in s tem povezanih posebnosti. Pri tem se po Jazbinškovem mnenju pravzaprav pojavljata le dve dilemi, prva je odločitev za vrhunsko tehnologijo...

Vodja projekta inž. Radovan Gačević pa k temu dodaja, da je celovito obravnavanje odpadkov kljub vsemu lahko le del strateške usmeritve družbe...

Dejstvo je torej, da spopad z odpadki zahteva celovit pristop. To so že pred časom - ko se s neredki parcialni poizkusi praviloma končali z neuspehom - spoznali v nekaterih zahodnoevropskih državah...

Kot še marsikje je tudi tokrat dobrodošel nemški primer. S celovito strategijo so od leta 1980 do 1984 zmanjšali količine komunalnih odpadkov za 10 odstotkov...

Prihaja IKROS

Vrsto neuspešnih delnih rešitev (koliko let je na primer živilarji in se ustanovljali konzorciji za nevarne odpadke na območju ljubljanske regije) smo preizkusili tudi pri nas...

Posebni in nevarni odpadki - vse po starem

Posebni in nevarni odpadki so vsekakor bistveno zahtevnejši zalogaj kot komunalni odpadki, saj lahko na količine slednjih pomembno vplivamo na primer že samo z dobro organizacijo (ločeno zbiranje)...

Na drugi strani, opozarja minister Jazbinšek, pa uvoz tolikšne količine odpadkov, ki so dejanski reprodukcijski material, kaže na neustrezno zakonsko ureditev tega področja...

Na eni strani ta velika količina reciklažnih materialov dokazuje, kako razvito reciklažno industrijo že imamo (ponuditi ji moramo le še domače sekundarne surovine, pri čemer pa v preteklosti nismo bili najuspešnejši)...

V zadnjem času je postalo aktualno tudi vprašanje uvoza odpadkov v našo državo. Kot nam je povedal Miha Jazbinšek, so v času od lanskega do letošnjega julija, na carini zabeležili 10424 tako imenovanih dogodkov...

Na eni strani ta velika količina reciklažnih materialov dokazuje, kako razvito reciklažno industrijo že imamo (ponuditi ji moramo le še domače sekundarne surovine, pri čemer pa v preteklosti nismo bili najuspešnejši)...

Na skici je predlog regionalnih deponij komunalnih odpadkov, ki jih predvideva Ikros. Pri tem ne gre za regionalizacijo v smislu dejanskih regijskih oziroma občinskih meja, ampak za zaokrožitve posameznih območij glede na število prebivalcev in glede na nekatero geografsko danosti in omejitve...

odgovoren, potem nam ne more pomagati še tako celovit koncept ravnanja z odpadki. Zato vsekakor zbujajo upanje dejstva, da bo po več kot letu počivanja v različnih predelih v drugih, »manj zainteresiranih«...

največ milijarde nemških mark. Pri tem minister Jazbinšek opozarja, da pravzaprav še nismo dojele, da so se nam s samostojnostjo in mednarodnim priznanjem odprle vse možnosti, odpirajo se nam vsi evropski sistemi in dostop do finančnih tokov...

kišnih možnosti za nadaljni turistični razvoj. Ekološki problemi so povzročili celo upadanje turističnega prometa; seveda, to za turistične podjetnike zaradi rentabilnosti ni bilo sprejemljivo. Prav ekonomski razlogi so jih prisilili, da so prešli razmišljati ekološko...

V primeru Riminija pa gre za ekološko mejo, ob katero je v letih 1989 in 1990 trčil turistični razvoj, četudi ne le po lastni krivdi. Cvetenje morja je povzročilo, da se je turistično povpraševanje po Riminiju v kritičnih letih zmanjšalo več kot za polovico. Katastrofalni ekonomski rezultati so ponudnike prisilili k pravemu in h kvazi ekološkemu razmišljanju...

Še najbolj paradoksalno pa je, da imamo tudi v Sloveniji krake, ki bi si (ob sicer na sploh kroničnem globalnem pomanjkanju turistov) želeli in j turizem oziroma obiskovalce. Mednje med drugim sodijo krajinski narodni park Logarska dolina in predeli Triglavskega narodnega parka. Navidezno si želita manj turistov, v resnici pa predvsem manj ekološke škode, ki jo povzročata t. i. množični turizem in ki zmanjšuje tako zadovoljivost turistov kot lokalnih prebivalcev...

Površno poznavanje množičnega turizma enačita pojem zgolj in samo s pojmom turizem velikega števila ljudi. Izraz množični turizem, ki ga uporablja npr. Evropska skupnost, je s smotom za obstoječi moderni turizem, ki povzroča ekološko škodo. Vzrok za

to so tako številnost turistov, kakor tudi socialne oziroma socialnopsihološke značilnosti množičnega turizma.

Zgodovinsko gledano je pojav množičnega turizma logična posledica industrijske revolucije in proizvod industrijske družbe. Industrijska revolucija je rodila pojem množica v zvezi z množico prebivalcev, ki »ničesar nimajo in nič ne veljajo«. Kasneje je nastal pojem proletariata. Pojem pomensko označuje nasprotje meščanstva in ločuje številne revne od maloštevilnih bogatih, označuje povprečnost in povprečnega človeka.

Industrijska družba je množična združba povprečnih ljudi. Za tradicionalno kulture in moralne vrednote ni ustvarila ustreznih nameditelj, zato velja sociološka ugotovitev, da se njeni množični pripadniki obnašajo bistveno slabše, kot bi se obnašali kot posamezniki.

Množični turizem kot proizvod sodobne industrijske družbe potemtakem je »pojavi turistov v množicah«, temveč je celota odnosov in pojavov, ki izvirajo iz sodelovanja množice v turizmu. Množičnost in njene socialnopsihološke značilnosti pa so povzročitelj negativnih vplivov na naravno, kulturno in socialno okolje turizma.

Škoda v naravnem okolju, ki jo povzročata turizem, pomeni uničevanje videza pokrajine zaradi turističnih zgradb in naprav, naravne katastrofe do katerih pride (npr. plazovi zaradi izsekavanja gozdov, potrebnege za smučarske proge), onesnaževanje zraka z avtomobili, avtobusi in letali, onesnaževanje voda s kanalizacijskimi odpadki in motornimi čolni ter onesnaževanje naravnega okolja z odpadki itd. Škoda v kulturnem okolju se kaže v spremembah v avtohtoni kulturi, ki se zaradi turizma »skomercializira«. Obrt se

sprememi v kič, navade in običaji se umetno prilagodijo turistom in »zevropeizirajo«. Škoda v socialnem okolju pa mislimo na negativni demonstracijski efekt, nezadovoljstvo lokalnega prebivalstva s tradicionalnim načinom življenja, zaradi česar ga opušča, špekulacije, kriminal, prostitucijo in droge.

Za navedene negativne vplive je na zatožni klopi množični turizem. V uporabljeni opredelitvi je namreč škodljiv in neprizanesljiv do okolja in kot tak za nekoga, ki se zaveda njegovih negativnih vplivov, ne more biti sprejemljiv. V vsehlošno iskanoj odličnosti, tudi v turizmu, so se rodili številni poizkusi iskanja in opredeljevanja človeku in okolju prijaznejšega turizma - to je takšnega, ki ne bi negativno vplival na naravno, kulturno in socialno okolje. Za te, drugačne oblike turizma se uporabljajo številna imena, različni avtorji pod istim imenom pogosto razumejo različne pojme ali z različnimi imeni označujejo enake vrste turizma. Nekateri prištevajo na ekološki ali zeleni turizem, drugi na romantičnega, netehnizičnega, mehkega, odgovornega, znosnega, trajnega, ekološko vzdržnega in največkrat alternativnega. Najbližje nekemu za vse sprejemljivejšemu turizmu je pojem kakovostni turizem, kakršnega definira AIAEST (Association internationale d'experts scientifiques de tourisme), to je turizem, ki je hkrati »ekonomsko, socialno in ekološko sprejemljiv«. Vse pozornosti vreden je tudi t. i. že omenjeni »sustainable« turizem, ki se vprašuje turističnega razvoja letova v še širših dimenzijah. (Npr. enakopravnost participacije v turističnem razvoju v svetovnem merilu.)

Kadar govorimo o množičnem turizmu, mislimo predvsem na turistično povpraševanje. Pogosto pozabljamo, da je nasprotni pol

množičnega turističnega povpraševanja množična turistična ponudba. Za obnašanje turističnih producentov in ponudnikov v množici pa velja enaka ugotovitev kot za obnašanje turistov v množici. Pripadniki množičnega turističnega industrije se do okolja bistveno slabše obnašajo, kot bi se obnašali kot posamezniki. V obstoječem sistemu tržnega gospodarstva, ki ne zaračunava uporabe naravnega okolja, se naravno okolje z vidika posameznega podjetnika nezakonovno (v smislu stroškov) in neomejeno izkorišča. Pri tem nastajajo stroški izrabe in onesnaževanja okolja, ki so stroški z družbenega vidika. V takšnih razmerah tržnega gospodarstva je naloga države, da ukrepa na tistih področjih, kjer tržni mehanizem s svojim delovanjem vodi k neoptimalnim, to je družbeno nezaželenim rezultatom.

Upravičnost oziroma nujnost poseganje države lahko prikažemo na primeru postavitve snežnih topov. Če umetni sneg uničuje rastlinstvo in živalstvo, znižuje plodnost pašnikov in pridelek kmetijskih poljščin, zmanjšuje lepoto in turistično privlačnost pokrajine, njegova uporaba pa je tudi energijsko izredno potratna, odločitev o tem, ali bo podjetnik svojo zimskošportno smučarsko ponudbo lahko razširil z umetnim onesnaževanjem ali ne, ne sme in ne more biti prepuščena zgolj njemu in njegovim stroškovnim izračunom. Tisti, ki se že nekaj časa zavedajo, da so skupne ekonomske koristi od turizma večje, če se v takšnih primerih posameznik »odpove« naložbi in večjemu internemu profitu (ki pa bi povzročil eksterne stroške in zmanjšal eksterne profite, to je profite drugih), so tržnemu mehanizmu že odvzeli kompetence odločanja o uporabi snežnih topov. (Tako je na primer že v Avstriji, tako ureditev pripravljata tudi Evropska skupnost.)

Problemi, povezani z množičnim turizmom, torej obstajajo tudi v slovenskem prostoru in se jih je treba resno lotiti. Pričakovati je namreč, da si bo Slovenija v prihodnje morda želela manj množičnega turizma; hkrati pa leži ob meji s turistično prebujajočimi se vzhodnoevropskimi državami. Pri tem je vseeno, ali bodo ti pripadniki masovnega turizma v Slovenijo ali skozi njo potekali organizirano ali individualno. (Ali bodo ti »zlati časi« res kdaj prišli?) Temu dodajmo še spremembe in povpraševanje predvsem na turističnem trgu razvitih držav, ki so ekološko vedno bolj osveščene in odgovorne na drugi strani pa nenastopno lakoto po potovanjih v kakršnikoli obliki ne glede na ekološko kakovost tistih, ki si drugačnih (to je dražjih) variant in turistične ekološke zavesti in odgovornosti (še) ne morejo privoščiti. Zato so tudi močno onesnaženi in z vidika avtohtone kulture uničeni turistični kraji danes še vedno ekonomsko uspešni (npr. Španija). Povpraševanje po oblikah turizma, za mnoge ekološko osvobodene turiste danes že nesprejemljivih (a relativno cenelih), še obstaja, absolutno pa raste tisti segment turističnega trga, ki išče okolju (in sebi) prizanesljivejšo turistično ponudbo. Turistični kraji - tako kraji kot regije in tudi države - se po raziskavah turističnega trga danes že razlikujejo; nekateri postajajo vse bolj sinonimi za ekološko neodgovoren turizem (npr. Španija, Turčija, tudi Italija), druge pa zavestno tržijo in varujejo svojo naravno, kulturno in socialno neokrnjenost (npr. Švedska, Slovenija).

nenaporna alternativa »laissez faire, laissez passer«; alternativna nenačrtovanega postavljanja snežnih topov in pospeševanja nastajanja nizvzhodnoevropski emisivni turistični trg. Torej pot, ki nas bo - vsem našim visokoletečim predstavam navkljub - izenačila s poceni turističnimi kraji proletarskega (pardon: množičnega) turizma. Druga pot zahteva spremembo turistične ekonomske miselnosti, nekoliko dolgoročnejše razmišljanje, več truda, znanja in sredstev in nikakor ni nezdravljiva z ekonomsko rentabilnostjo, tako z zasebnopodjetniškega kot tudi družbenega vidika. V obstoječih razmerah je možen in verjetno tudi edino realen kompromis med obema možnostima. Na daljši rok pa se ve, katero pot bo izbral tržni mehanizem sam po sebi. Slovenija zato potrebuje turistični koncept in na njegovi podlagi izdelan instrumentarij ukrepov ekonomske in ekološke turistične politike - da zaradi preveč snežnih topov ne bo nekoč eksplodiral vseh slovenski turizem.

Odločitev o tem, katero pot izbrati, ima še eno razsežnost. Gre za odločitev o tem, ali bomo v prihodnosti postali (ostali?) periferija na novo nastajajoče evropske družbe. Množični turizem je produkt danes v Zahodni Evropi že preživele industrijske družbe. Zdaj nastajajoča družba z novimi socialnimi in ekološkimi vrednotami že vzgaja nov tip ekološko odgovornejšega turizma (npr. prizadevanja Evropske skupnosti za turistično etiko, ekološki davki za pavšalne turistične proizvode itd.). Se bomo zavestno odločili sodelovati pri novih procesih ali pa se bomo na enem izmed ključnih področij izmida naše nove države priključili manj razvitim obrobim delcem evropske in svetovne skupnosti?

Tanja Mihalič

